

ya compuestos, es decir, a aquellos especialistas que han dado en llamarse *metalexícógrafos*. Aunque a él no le gustaría en absoluto verse señalado por este rótulo, entre las publicaciones de Manuel Seco encontramos algunas de las páginas más lúcidas y mejor documentadas sobre técnica lexicográfica, acerca de la lexicografía diacrónica (a la que dedicó su discurso de ingreso en la Academia, titulado *Las palabras en el tiempo: los diccionarios históricos*) y sobre distintas obras y autores de diccionarios antiguos y modernos de la lengua española (Sebastián de Covarrubias, Ramón Joaquín Domínguez, el *Diccionario manual* de la Academia, María Moliner...), reunidos todos en un volumen (*Estudios de lexicografía española*) publicado por la editorial Gredos en 2003.

Completada, por fuerza de manera superficial, la relación de las aportaciones de Manuel Seco al campo de la filología española, no debemos olvidar, para que esta nota no quede menguada, el repaso de los reconocimientos que le han sido ofrecidos, y que podemos resumir (al homenajeado es seguro que al llegar a este capítulo le hubiera gustado pasar sobre él como de puntillas) del siguiente modo: fue miembro de honor de la Academia Colombiana de la Lengua y del Instituto Caro y Cuervo de Bogotá (1995), investigador honorario del Instituto Boliviano de Lexicografía (1999), socio de honor de la Asociación de Profesores de Español (2000), presidente (después presidente honorario) de la Asociación Española de Estudios Lexicográficos (2003) y miembro de la Junta del Patronato de la Fundación Ramón Menéndez Pidal (2004-2007). Recibió el Premio de Cultura 1999 de la Comunidad de Madrid, la Gran Cruz de la Orden Civil de Alfonso X el Sabio (1999) y el Premio Internacional Menéndez Pelayo (2015). Fue investido doctor *honoris causa* por la Universidad de Alicante (2010). Y fue homenajeado en dos volúmenes de estudios a él dedicados: *Lengua y diccionarios* (18 estudios reunidos por Pedro Álvarez de Miranda y José Polo y publicados por Arco/Libros en 2002) y *Estudios de lingüística española* (24 estudios editados por Félix Rodríguez González, publicados por la Universidad de Alicante en 2012).

Si aparentemente no era difícil glosar los méritos académicos y profesionales de Manuel Seco, es tarea casi imposible reflejar en estas líneas algo mucho más importante: su gran calidad humana, su capacidad de estar siempre atento a las personas que él quería, su sentido del humor manifestado en una permanente visión crítica e irónica del mundo que lo rodeaba («Mi mundo no es de este reino», le oímos decir más de una vez)... No encuentro manera mejor de cerrar esta nota que manifestando mi alegría por haber podido tratarlo con la admiración y el afecto que él merecía, y dejando constancia de mi profunda tristeza al saber que ya no podemos contar con su presencia.

Rafael RODRÍGUEZ MARÍN
Universidad Nacional de Educación a Distancia

MIQUEL STRUBELL I TRUETA
(Oxford, 1949- Palamós, 2022)

La mort de Miquel [Jordi]¹ Strubell i Trueta el 5 de març de 2022, pocs dies abans de complir els 73 anys, va causar una gran consternació en l'àmbit de la sociolingüística i els moviments cívics catalans, camps en què havia desplegat una intensa activitat. També personalment em va afectar molt, a causa de l'amistat que compartiem des dels anys en què vam col·laborar, primer a la Direcció General de Política Lingüística i després a la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Aquestes notes, probablement incompletes, voldrien fer justícia a tot el que li devem.²

1. Aquest era el seu segon nom, que usava ocasionalment, també en anglès —Michael George.

2. Només donem compte de les activitats i publicacions més rellevants, al costat de les quals hi ha una infinitat d'articles seus en revistes i capítols de llibre.

Els orígens familiars i la formació

Fill d'Amèlia Trueta i del pilot de la RAF Michael B. Strubell, havia nascut el 9 de març de 1949 a Oxford, on s'havia exiliat amb la família el seu avi, el doctor Josep Trueta, eminent doctor i referent del catalanisme.³ Aquests orígens familiars l'influïren decisivament.

Havia estudiat psicologia i fisiologia a la mateixa Universitat d'Oxford, on va accedir a un *Honors Degree*, i després obtingué un màster en ciències de l'educació a la Universitat de Londres. Més tard, ja a Catalunya, completaria la llicenciatura en psicologia, a la Universitat Autònoma de Barcelona. La seva trajectòria professional es va iniciar precisament en aquest àmbit educatiu, en una escola de Burford, a Anglaterra, i en un centre d'ensenyament internacional de Madrid (1972-1980). Algunes de les seves activitats posteriors responen a aquest interès inicial per les qüestions educatives.

Els anys de la Direcció General de Política Lingüística: 1980-1999

L'any 1980, amb la creació de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, encomanada a Aina Moll de 1980 a 1988, Miquel Strubell va ser nomenat cap del Servei de Normalització Lingüística —càrrec que exerciria també temporalment durant el mandat de Miquel Reniu (1988-1996), al final del qual ocupà durant uns mesos la Subdirecció de Política Lingüística, i de Lluís Jou (1996-1999). L'any 1992 va assumir formalment la direcció de l'Institut de Sociolingüística Catalana, que ja exercia de fet des de 1980.

És al llarg dels anys 80 quan desplega la seva activitat de recerca sociolingüística i planificació lingüística, sempre amb una atenció especial pels aspectes de psicologia social. Ja el 1981 publica un estudi pioner sobre la integració de la immigració —*Llengua i població a Catalunya*.⁴

Intervé des de la Direcció General de Política Lingüística en el procés d'elaboració del projecte de llei de normalització lingüística⁵ i sobretot en les primeres campanyes per la normalització lingüística —primer, la gran campanya de la Norma, amb l'eslògan *El català, cosa de tots*,⁶ i poc després la campanya de difusió de la Llei de normalització lingüística de 1983, un cop aprovada. Així mateix, col·labora en les experiències de reciclatge intensiu “Font Rosella”, participa en la redacció del *Llibre blanc de la Direcció General de Política Lingüística*⁷ i publica amb Joan M. Romaní l'estudi *Perspectives de la llengua catalana a l'àrea barcelonina*,⁸ una de les primeres anàlisis sociolingüístiques detallades d'aquesta zona.

3. És prou coneguda la seva obra *The Spirit of Catalonia* (Oxford University Press, 1946).

4. Barcelona: La Magrana.

5. V. L'apartat «La llei i la llengua» a la revista *Quaderns d'alliberament*, núm. 8-9.

6. V. *La campanya per la normalització lingüística de Catalunya -1982-* (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983) i l'article del mateix M. Strubell, «Les campanyes per la normalització lingüística de la Generalitat de Catalunya (1980-1990)», *Revista de Llengua i Dret*, n. 18 (1992).

7. (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1983).

8. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana, 1986. Com indica el subtítol —*Comentaris a l'enquesta «Les expectatives d'ús, actituds i necessitats lingüístiques entre la població adulta de l'aglomeració urbana barcelonina» (1983)*—, es tracta de l'anàlisi de l'enquesta realitzada l'any 1983 com a preparació del curs multimèdia *Digui, digui...*, publicada prèviament amb el títol *Les expectatives d'ús, actituds i necessitats lingüístiques entre la població adulta de l'aglomeració urbana barcelonina* (Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1984).

En el front organitzatiu, impulsa el desplegament de la Xarxa Tècnica Interdepartamental de suport a la Comissió de Normalització Lingüística de la Generalitat; la creació dels centres territorials de normalització lingüística i els serveis locals de català, que culminaran en la creació del Consorci per a la Normalització Lingüística (1988),⁹ i —paral·lelament amb diverses campanyes sectorials de normalització— l'establiment dels primers serveis lingüístics sectorials en l'àmbit universitari, comercial, empresarial, sindical i esportiu.

També els anys 80 inicia la seva activitat de projecció internacional de la realitat catalana: l'any 1984 coedita amb Maria Ros un volum especial de la revista *International Journal of the Sociology of Language* dedicat a la sociolingüística catalana.¹⁰ És aleshores, igualment, quan comença a implicar-se en algunes entitats rellevants, com el patronat de la Fundació Congrés de Cultura Catalana, en la qual serà director d'activitats i més endavant president (2016-2019). Intervé també en el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986), especialment en l'Àrea 1, coordinada per Aina Moll i dedicada als processos de normalització lingüística.¹¹ Precisament arran dels debats d'aquell congrés, la Direcció General de Política Lingüística emprendria al llarg dels primers anys 90 un ambiciós projecte de planificació estratègica en què Miquel Strubell va tenir una intervenció important.

En efecte, l'any 1991 es crea el Consell Social de la Llengua Catalana (CSLC),¹² com a òrgan d'assessorament, consulta i implicació social en els projectes de planificació lingüística. Tal com concreten les memòries de 1991 a 1994 del Departament de Cultura, el projecte consistia a coordinar els programes d'actuació del Consorci per a la Normalització Lingüística, la Xarxa Tècnica Interdepartamental i els serveis lingüístics sectorials en un Pla General de Normalització Lingüística (PGNL) de naturalesa estratègica, compartit per tots els grans agents socials.¹³ Com a base d'aquest procés, Miquel Strubell va coordinar un ampli informe publicat amb el títol *Estudis i propostes per a la difusió de l'ús social de la llengua catalana*,¹⁴ estructurat en 4 volums: *Plantejaments preliminars*, *Situació i evolució recent de la llengua catalana*, *Dinàmica social i factors intervinents en l'extensió de l'ús social del català*, i *Experiències internacionals de planificació lingüística*.¹⁵ Com a secretari del CSLC (1991-1999) va participar directament en el procés d'elaboració del PGNL.

Així mateix, al llarg dels anys 90 s'incrementa la dedicació de Miquel Strubell a la projecció internacional de la situació social del català. El mateix 1991 publica conjuntament amb Jude Webber l'informe *The Catalan Language. Progress Towards Normalisation*.¹⁶ Entre 1993 i 1995, coordina, juntament amb Peter Nelde i Glyn Williams, l'informe *Euromosaic*,¹⁷ promogut i finançat per la Comissió Europea. El 1994, coedita amb Henri Boyer un número especial (n. 35) titulat «La

9. Des de la seva creació, M. Strubell formarà part del consell directiu del Consorci, i en serà vicepresident.

10. Concretament, el vol. 47. <<https://www.degruyter.com/journal/key/ijsl/1984/47/html>> (juny 2022 per a aquest enllaç i tots els següents).

11. Vegeu-ne les actes, publicades amb el títol *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. II. Àrea 1: Plantejaments i processos de normalització lingüística*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992.

12. Decret 28/1991, de 18 de febrer.

13. El PGNL seria aprovat pel govern de la Generalitat el 7 de març de 1995.

V. <<https://drac.cultura.gencat.cat/handle/20.500.12368/498>>.

14. Barcelona: Institut de Sociolingüística Catalana, 1991.

15. El CSLC va aprovar el 18 d'octubre de 1991 l'elaboració del Pla.

16. Sheffield: The Anglo-Catalan Society, 1991.

17. European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Euromosaic: The production and reproduction of the minority language groups in the European Union*, Publications Office, 1996. <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/2f411e5e-e710-421f-988c-b6d8cf5ce474>>.

politique linguistique de la Catalogne autonome et la sociolinguistique catalane: un état des lieux» de la revista occitana *Lengas, Revue de Sociolinguistique*.

Una de les organitzacions amb què Miquel Strubell va col·laborar estretament en aquells anys va ser l'*European Bureau for Lesser-Used Languages* (EBLUL), que s'havia creat el 1982 i va actuar fins al 2010, després que la Comissió Europea deixés de finançar les seves activitats.¹⁸ Va ser en aquest marc que publicà l'any 1998, en col·laboració amb Jordi Bañeres, el llibre *Discussion manual on lesser-used languages*.¹⁹

El reconeixement internacional de la seva tasca en defensa de la diversitat lingüística va fer que el convidessin a participar en la redacció de documents rellevants de l'Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) sobre aquests temes, com les Recomanacions d'Oslo de 1998²⁰ o les Recomanacions de Lund de 1999.²¹ Així mateix, va participar com a expert en diverses missions internacionals del Consell d'Europa sobre la gestió de la diversitat lingüística a països com Kazakhstan, Estònia, Letònia, Croàcia, la Federació Russa, etc.

El període de la Universitat Oberta de Catalunya (1999-2014)

Probablement a causa dels canvis de finals dels anys 90 en la política lingüística, amb la suspensió del PGNL i el sistema de planificació i programació global de tots els serveis lingüístics, Miquel Strubell va decidir ingressar a l'equip docent de la UOC. Des del setembre de 1999 fins a la jubilació (2014), per tant, va treballar a la UOC, on va ser director adjunt dels Estudis d'Humanitats i Filologia i director del programa d'Humanitats (2001-2004). Va impartir docència en els graus d'Humanitats i de Llengua i Literatura Catalanes, així com al postgrau de Gestió de la Diversitat Lingüística i Cultural. L'any 2005 va formar part de la comissió interuniversitària que va elaborar el llibre blanc del grau d'Humanitats per a l'ANECA.²² Des del 2006 fins al 2014, any en què es va jubilar, va ser també un dels responsables principals de la Càtedra de Multilingüisme Linguamón-UOC,²³ primer com a secretari executiu i des de 2010 com a director.

En aquesta etapa, la dimensió internacional de la seva activitat va agafar encara més relleu. A finals de l'any 2000, arran del simposi «La diversitat cultural i la construcció europea», la UOC intervé en la creació del grup Europa Diversa,²⁴ conjuntament amb una sèrie d'institucions que volien contribuir, des d'una perspectiva catalana, a incorporar les diferents dimensions de la diversitat cultural al procés d'integració europea: la Fundació Jaume Bofill, el Centre UNESCO de Catalunya, l'Institut Català de la Mediterrània, el Patronat Català Pro-Europa i Intercultura - Centre pel diàleg intercultural de Catalunya.

18. Actualment l'*European Language Equality Network* (ELEN) du a terme unes activitats semblants.

19. Brussel·les: Brussels Information Centre, 1998.

20. *Oslo Recommendations Regarding the Linguistic Rights of National Minorities* <<https://www.osce.org/hcnm/oslo-recommendations>>.

21. *Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life* <<https://www.osce.org/hcnm/lund-recommendations>>.

22. V. <<http://www.aneca.es/media/150280/libroblancohumanidadesdef.pdf>>.

23. A partir de 2011, en què desapareix Linguamón - Casa de les Llengües, passa a anomenar-se Càtedra de Multilingüisme de la UOC.

24. Les actes es van publicar poc després: NICOLAU, Agustí (ed.) (2001): *Europa Diversa*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

L'any 2001, a més de publicar l'estudi «Catalan, A Decade Later», com a aportació al llibre de Joshua Fishman *Can Threatened Languages Be Saved?*,²⁵ participa en la creació del grup de debat sociolingüístic Cercle XXI,²⁶ elabora per al Parlament Europeu un informe sobre les minories lingüístiques en sis dels països en vies d'accés —*Lesser-used languages in States applying for EU membership (Cyprus, Czech Republic, Estonia, Hungary, Poland, Slovenia)*— i posa en marxa l'observatori Atlantis, un web en què es reuneix informació actualitzada sobre eines digitals i recursos vinculats a les noves tecnologies disponibles en —i per a— les llengües minoritzades de la Unió Europea, una iniciativa de la UOC en el marc de la xarxa Europa Diversa.²⁷ L'any següent, també per al Parlament Europeu, coordina l'informe *The European Union and Lesser-Used Languages*.²⁸

El 2003, encara en el marc del grup Europa Diversa, intervé en l'organització del seminari *Minories subestats i immigració a Europa: realitats en confluència*, en què van participar experts d'Estònia, Bèlgica, Suïssa, Quebec, País de Galles, Còrsega i Catalunya.²⁹

Durant els anys 2004 i 2005, per acord entre la UOC i la Secretaria de Política Lingüística, Miquel Strubell i Isidor Marí elaboren en col·laboració amb els equips tècnics de Política Lingüística un projecte estratègic —*Viure en català en un context multilingüe*— que no arribaria a ser implementat.

Arran dels contactes establerts anteriorment en el marc dels projectes Euromosaic i Atlantis, entre el 2004 i el 2008 Miquel Strubell coordina el projecte ADUM —*Working together to promote regional and minority languages in Europe*— cofinançat per la Comissió Europea i la Càtedra de Multilingüisme Linguamón-UOC i destinat a oferir a les persones i les organitzacions que treballaven arreu d'Europa a favor de les llengües anomenades “regionals” o “minoritàries” informació sobre els programes europeus que permetien (co)finançar projectes destinats a promoure aquestes llengües.

Durant aquells anys va col·laborar amb el projecte Linguapax, promogut pel Centre UNESCO de Catalunya, que es va constituir en associació l'any 2001 i l'any 2006 va organitzar la xarxa Linguapax Internacional, de la qual Miquel Strubell formaria part com a vocal.

Al llarg dels anys 2005 i 2006 coordina el projecte europeu DROFoLTA —*Detecting and Removing Obstacles to Foreign Language Teaching Abroad*—, sobre els obstacles de mobilitat dels professors de llengües estrangeres a través d'Europa. Poc després (2007) va intervenir com a coautor en l'informe DiTLang sobre la diversitat de l'oferta d'ensenyament de llengües modernes a la Unió Europea.

Durant els primers anys 2000 s'accentua l'interès de Miquel Strubell per les iniciatives polítiques de signe sobiranista. L'any 2002, per exemple, intervé com a president en l'associació *Catalunya 2003*, promoguda per Pere Esteve, fins que aquest polític mor l'any 2005 i l'organització es dissol. L'any següent, concretament el mes d'octubre de 2006, participa en la creació i presentació

25. Bristol: Multilingual Matters, 2001. <<https://doi.org/10.21832/9781853597060>>.

26. V. <<https://blogs.iec.cat/cruscat/cercle-xxi/>>.

27. Hi col·laboren el Research Centre on Multilingualism (Universitat Catòlica de Brussel·les), el Centre for European Research of Wales, l'Institut za Narodnostna Vprasanja d'Slovenia, el Centro Internazionale sul Plurilinguismo (Universitat d'Udine, Itàlia) i el consultor independent Donall O'Riagain, d'Irlanda, que ja havien participat en el projecte Euromosaic.

28. <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/document_travail/educ/2002/0108/04A-EDUC_DT\(2002\)0108_EN.doc](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/document_travail/educ/2002/0108/04A-EDUC_DT(2002)0108_EN.doc)>.

29. Podeu consultar-ne les actes: AUBARELL, G. / NICOLAU COLL, A. / ROS, A. (coord.) (2004): *Immigració i qüestió nacional. Minories subestats i immigració a Europa*. Barcelona: Ed. Mediterrània. <<https://fundaciobofill.cat/publicacions/immigracio-i-questio-nacional>>.

pública de la plataforma Sobirania i Progrés.³⁰ Aquest interès pel sobiranisme es fa present també en l'estudi sociolingüístic que publica l'any 2009, amb el suport de la Càtedra de Multilingüisme Linguamón-UOC, en col·laboració amb Ernest Querol, *Llengua i reivindicacions nacionals a Catalunya. Evolució de les habilitats, dels usos i de la transmissió lingüística (1997-2008)*.³¹ Al costat de l'aportació central, entorn de les tendències observades en la situació de la llengua, l'estudi conté una anàlisi de la correlació entre les opcions lingüístiques i les opcions polítiques, amb una pregunta específica sobre el comportament dels enquestats davant d'un eventual referèndum d'independència.

Cal recordar que precisament l'any 2009 es va iniciar a Arenys de Munt una sèrie de consultes locals sobre la independència, i que va ser aleshores que Miquel Strubell i tres persones més van promoure la creació de l'Assemblea Nacional Catalana.³²

Mentrestant, continuaven les activitats de Miquel Strubell entorn de la situació lingüística en l'àmbit europeu: entre 2009 i 2012 coordina des de la UOC el projecte *European Universities Network on Multilingualism (EUNoM)*,³³ en què participen una vintena d'universitats compromeses amb la defensa de la diversitat lingüística.

Així mateix, de 2009 a 2011, Miquel Strubell va coordinar l'Observatori de la Llengua Catalana, un col·lectiu d'entitats que va publicar durant els anys que va existir uns interessants informes anuals sobre la situació sociolingüística.

Un altre dels projectes rellevants de la Càtedra de Multilingüisme en què Miquel Strubell va tenir una intervenció destacada va ser l'estudi *Elan.cat*,³⁴ sobre el lloc del català en el multilingüisme de les empreses. Es tracta de l'adaptació a Catalunya de l'estudi europeu ELAN sobre els efectes en l'economia europea de la manca d'ús dels idiomes a les empreses, i va comptar amb l'assessorament de l'autor de l'estudi europeu, el professor Stephen Hagen. Un seminari del Consorci Universitari Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona va analitzar i debatre aquell estudi l'octubre de 2008.³⁵

El comissari europeu de Multilingüisme, Leonard Orban, va presidir el mes d'abril de 2010 la presentació dels resultats en un solemne acte a la Generalitat de Catalunya, i els departaments de la Vicepresidència i d'Innovació, Universitat i Empresa van donar suport a la recerca, però l'estudi no va tenir l'efectivitat política esperada.

Una altra línia de treball de la Càtedra de Multilingüisme en què Miquel Strubell va tenir una intervenció significativa va ser l'enfocament del multilingüisme en l'educació. L'any 2009 es publica un treball final de grau dirigit per M. Strubell —Anna Solé Mena, *Multilingües des del bressol. Educar els fills en diverses llengües*—,³⁶ i posteriorment la Càtedra va donar difusió per mitjà de conferències i publicacions a diversos estudis sobre la motivació i les implicacions psicossocials en l'aprenentatge d'idiomes. Fruit d'aquestes activitats és el llibre *La voluntat de comunicar, objectiu de les aules de llengües*.³⁷

30. V. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Sobirania_i_Progrés>.

31. Barcelona: Editorial UOC, 2009.

32. V. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Assemblea_Nacional_Catalana>.

33. <https://in3.uoc.edu/opencms_in3/opencms/webs/projectes/EUNOM/EN/index.html>.

34. Podeu veure'n un resum a <https://llengua.gencat.cat/ca/serveis/informacio_i_diffusio/publicacions_en_linia/classific_temes/temes_opuscles_divulgatius/multilinguisme_empreses_elan_opuscle/>.

35. Les actes d'aquest seminari es van publicar més endavant: STRUBELL, M. / MARÍ, I. (ed.) (2011): *Mercat global i mercat local: implicacions per al multilingüisme de l'empresa*. Barcelona: Editorial UOC.

36. Barcelona: Editorial UOC, 2009.

37. MARÍ, I. / STRUBELL, M. (ed.) (2011): *La voluntat de comunicar, objectiu de les aules de llengües*. Barcelona: Editorial UOC. Val la pena esmentar també el llibre de diversos autors que va promoure amb Llorenç

El mateix any 2011 apareix també una obra colectiva dissenyada i coeditada per Miquel Strubell i Emili Boix, *Democratic Policies for Language Revitalisation: the Case of Catalan*,³⁸ que constitueix un informe molt complet i detallat sobre les polítiques lingüístiques relatives al català fins aquell moment.

Totes aquestes informacions, malgrat tot, no donen una idea completa de la quantitat, la qualitat i la transcendència pública del conjunt d'activitats desplegades per Miquel Strubell, que resulta impossible reflectir adequadament. Sense afany d'exhaustivitat, diguem per acabar que també va formar part del patronat de diverses fundacions que no hem esmentat —com la Fundació Catalunya-Fons per a la defensa dels drets dels catalans o la Fundació Vincle—, del consell consultiu de la Plataforma per la Llengua i de diversos consells editorials de revistes especialitzades —*Treballs de Sociolingüística Catalana*, *Language Policy*, *Journal of Multilingual and Multicultural Development* o *Minorités linguistiques et société /Linguistic Minorities and Society*.

Una bona mostra del seu incansable compromís amb Catalunya és el fet que, encara el 31 de gener de 2022, quan la seva salut ja era precària, va intervenir en la presentació del seu darrer llibre, *Lying for unity: How Spain uses fake news and disinformation to block Catalonia's independence*,³⁹ en un acte per denunciar les manipulacions informatives sobre Catalunya, juntament amb el professor Henry Ettinghausen i el president Puigdemont. Fins i tot des del llit de mort va voler difondre en català i anglès una *Carta a Europa* en què defensa el dret d'autodeterminació.⁴⁰

Isidor MARI

JOSEP MASSOT I MUNTANER
(1941-2022)

Deia Josep Massot i Muntaner (Palma, Mallorca, 1941 – Monestir de Montserrat, Bages, 2022), referint-se a ell mateix, que era un monjo atípic. I és que realment ho fou perquè, si s'observa amb perspectiva històrica la seva trajectòria, hom té la sensació que passava més hores fent d'editor o d'historiador que no pas ocupant-se de les tasques del monestir, tasques que mai va desatendre. De fet, una de les tasques principals que precisament li va encarregar el monestir, ja en temps reculats, va ser la de dirigir les Publicacions de l'Abadia de Montserrat (PAM). Si durant l'edat mitjana van existir els monjos guerrers, durant el període 1971-2022 va existir el monjo que també era editor i historiador.

Aquesta necrològica podria tenir una extensió que ultrapassés les 30 pàgines, i encara quedaríem curts. Si el darrer llibre publicat sobre Josep Massot, *El monjo, l'historiador i l'editor. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*, que un servidor va coordinar, és una miscel·lània de 565 pàgines, amb 60 col·laboradors, tot article sobre la seva persona sempre serà insuficient perquè no abastaria o no aprofundiria prou totes les facetes de la seva vida. Aquí, doncs, em limitaré a fer una panoràmica general, de síntesi, del que ha significat la figura i obra de l'anomenat pare Massot. Resumiré la seva vida en quatre apartats: (1) el monjo, (2) l'historiador, (3) l'editor i el director de revistes i (4) l'activista i assessor cultural.

Andreu Barrachina, *Resultats del model lingüístic escolar de Catalunya. L'evidència empírica* (Barcelona: Editorial UOC, 2012), amb què la Càtedra de Multilingüisme va sortir al pas de les desinformacions interessades sobre les competències adquirides en el sistema educatiu de Catalunya.

38. London: Palgrave Macmillan, 2011.

39. Cookwood Press, 2021.

40. <<https://www.vilaweb.cat/noticies/carta-europa-ultim-article-miquel-strubell/>>.